

Suomen pakolaisuuspolitiikka muutoksen kynnyksellä

Suomalainen muuttoliike on tällä hetkellä selvässä suvantovaiheessa, ikään kuin vetämässä henkeä. Suuret väestösiirtymät sekä maan sisäisessä muuttoliikkeessä että siirtolaisuudessa ovat takana. Lähtö- ja tulomuutto ovat tasapainossa; vuosittain noin 7 000 henkeä tulee maahan ja lähes sama määrä lähtee ulkomaille pysyvästi.

Suomesta on vähitellen tulossa yhä selvemmin siirtolaisia **vastaanottava maa**. Tämä ei tapahdu kuitenkaan kasvukivuita. Tähän on kaksi pääsyä. Väestö on ensinnäkin tottumaton ulkomaalaisiin; alueelliseen työttömyyteen sekä asutopulaan vedoten katsotaan itsekäästi oman maan väestön hyvinvoinnin olevan etusijalla. Toisaalta ulkomaalaiskysymyksiä koskeva hallinto ja poliittinen päätöksenteko ovat varsin hajallaan. Esimerkkinä olkoon vaikkapa se, että pakolaiskysymysten parissa toimiva *Pakolaisasioiden neuvottelukunta* on sosiaali- ja terveysministeriön alainen ja *Siirtolaisasioiden neuvottelukunta* on työministeriön alainen. Niiden työ on jossain määrin koordinoimaton ja perustuu paljolti reviiriäjäntelulle. Esimerkiksi Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan viime vuonna julkaisemasta tärkeästä mietinnöstä ("Suomen maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikka", komiteamietintö 1988:41) pakolaisuus oli rajattu pois. Mikäli ulkomaalaisia koskeva

hallintomme ei olisi epäjohdonmukainen, olisi kyseinen mietintö ollut kattava koko maahanmuuttopolitiikkamme osalta.

Maahanmuutto on vielä sen verran vähäistä, että hallinnon virtaviivaistaminen olisi ilman suurempaa tuskaa vielä mahdollista. Kysymys on myös poliittisen tahdon puutteesta. Eri virkamiestyöryhmillä teetetään mielellään selvityksiä (vrt. esimerkiksi sisäasiainministeriö/Ulkomaalaistyöryhmän mietintö ja työministeriö/Työlupatyöryhmän mietintö). Hallitus, saatikka eduskunta, eivät ole periaatteellisella ulkomaalaiskeskustelulla itseään juuri vaivanneet.

Maamme pakolaiskiintiö on tänä vuonna 500 henkeä. Tulijat otetaan vastaan YK:n ylläpitämillä pakolaisleireillä. Kiintiömme on noin puolet muiden Pohjoismaiden vastaavasta. Suurin ero naapurimaihimme on kuitenkin siinä, että turvapaikan hakijat (eli ns. spontaanit pakolaiset) puuttuvat maastamme lähes tyystin. Esimerkiksi Ruotsiin pyrki viime vuonna kiintiöiden ulkopuolelta noin 18 000 turvapaikanhakijaa, joista 16 000:lle myönnettiin turvapaikka tai oleskelulupa. Suomen kohdalla vastaavat luvut olivat 64 ja 22 (joista neljä sai turvapaikan, muut oleskeluluvan).

Maamme pakolaisuuspolitiikka on vielä varsin nuorta, mutta nykykäytäntö voi johtaa sen varsin pian kriisiin. Idealisti-

simmillaan pakolaisuuspolitiikalla pyritään antamaan turva sellaisille henkilöille, joilla on perusteltu aihe pelätä joutuvansa vainotuksi esim. rodun, uskonnon tai kansallisuuden vuoksi. Määritelmä sellaisenaan on varsin vaativa. Suomen nykyiselle politiikalle on tunnusomaista, että se on keskittynyt jo turvaan päässeiden jatkoauttamiseen. Maahamme otettujen perusmotiiveja alkuperäiselle lähdölleen ei ole juurikaan kartoitettu, riittää kun valitut ovat YK:n valvomilta pakolaisleireiltä.

Sen sijaan maaltamme puuttuu **akuuttien ja kriisitilanteisiin** keskittyvä pakolaisuuspolitiikka. Libanon, Afganistan, Afrikka ja Väli-Amerikka vyöryvät ilta illan jälkeen koteihimme television välityksellä: sodat, nälänhätä ja ympäristötuhot ajavat jatkuvasti joukoittain ihmisiä kotiseuduiltaan. Huomattava osa pakolaisista on ajautunut muille kuin YK:n leireille tai vastaaville. Tähän täytyisi myös maamme pakolaisuuspolitiikan reagoida.

Pakolaisia voi olla myös oman kotimaansa sisällä. Tiedämme, että esimerkiksi Etiopiassa ja Sudanissa väestöryhmien väliset jännitteet ovat aiheuttaneet suuria sisäisiä pakolaisaaltoja. On tietysti poliittisesti varsin arkaluontoista puuttua jonkin maan omiin asioihin. Poliittinen hienotunteisuus ei saisi kuitenkaan estää tehokasta ja monipuolista pakolaistoimintaa kansalaisten hädän lieventämiseksi.

Kehitettäessä maamme pakolaisten vastaanottoa yksi etenemistie olisi jakaa vuosittainen kiintiö kahtia; toisaalta jatkettaisiin nykyistä käytäntöä ja otettaisiin vastaan jo ensivaiheen turvaan päässeet YK:n leireiltä. Toinen osa voisi olla **akuutteja** pakolaisia, joille Suomi olisi ensimmäinen varsinainen kohdema. Ryhmien vaatimat toimenpiteet poikkeaisivat olennaisesti toisistaan: **perinteiset kiintiöpakolaiset** vaativat jatkossakin lähinnä kieleen, kulttuuriin ja työelämään liittyviä

sopeuttamistoimenpiteitä. Sen sijaan **akuuttien** pakolaisten kohdalla toimenpiteet olisivat mitä ilmeisemmin enemmänkin lääketieteellisiä ja psykologisia. Tämä uusi lähestymistapa lienee kustannuksiltaan kalliimpi kuin perinteinen pakolaisuuspolitiikkamme. Toisaalta on oletettavaa, että se on kansalaisia motivoivampaa ja siten ainakin osaltaan helpottaa pakolaisasioiden edistämistä maassamme.

On selvää, että uudistustoimenpiteet vaativat tarkkaa harkintaa ja tutkimustietoa. Tässä suhteessa on onneksi valoa näkyvissä. Sosiaalhallituksen ja Helsingin yliopiston kehitysmaainstituutin yhteistyönä on ilmestynyt julkaisu ”Pohjoismaiset pakolaistutkimukset” (kirjan arvostelu on toisaalla lehdessämme). Tutkija Anne Koistinen on tehnyt erinomaisen työn tiivistäessään yksin kansiin Pohjoismaisessa hankitun pakolaisia koskevan tutkimustiedon. Tutkijat ovat osaltaan heittäneet pallon viranomaisille ja yhteiskunnallisille päätöksentekijöille. Siirtolaisuus- ja pakolaisuuspoliittiseen uudistus toimintaan on ryhdyttävä mitä pikimmin.

Väestötieteen konferenssi Prahassa

Tsekkoslovakian Väestötieteen yhdistys (yhteistyössä European Association for Population Studies -yhdistyksen kanssa) järjesti 3.-7. heinäkuuta Prahassa konferenssin ”Ageing of Population in Developed Countries”. Tilaisuuteen otti osaa yli 200 asiantuntijaa eri Euroopan maista. Konferenssin käytännön työtapana oli varsin mielenkiintoinen, sillä työskentely tapahtui teemoittain. Esimerkiksi työryhmätyöskentelyä ei harjoitettu lainkaan. Neljän kokouspäivän aikana käsiteltiin kaikkiaan yhdeksän erityisteemaa. Kullakin teemalla oli oma pääalustaja, jonka alustuksen jälkeen kustakin aiheesta kiinnostuneet tutkijat esittelivät omat paperinsa. Itse olin lähettänyt paperini ”Elderly

People as Internal Migrants in Finland” käsiteltäväksi neljännen teeman (”Internal Migration and Population Ageing”) yhteydessä.

Tilaisuutteen vuoksi pitäydyn vain konferenssin mielenkiintoisimpiin esityksiin. Belgialaisen professori Michel Poulainin (Universite Catholique de Louvain) esitelmä ”Interactions between Population Ageing and Internal Migration” oli antoisa. Hän tarkasteli alueellisten ja demografisten tekijöiden (erityisesti iän ja muuttoliikkeen) välistä yhteyttä. Poulainin mukaan olisi ihanteellista, mikäli nettomuutto eri alueilla kullakin ikäryhmällä olisi mahdollisimman pieni. Tutkijan mukaan kuhunkin ikäryhmään kuuluvan olisi saatava tavoittelemansa hyvinvoinnin taso omalla alueellaan. Tällainen ”muuttoharmonia” ei olisi suinkaan esteenä tavoitemuutolle, joka on dynaamiselle yhteiskunnalle välttämätöntä.

Tohtori Emil Valkovics (Demographic Research Institute, Budapest) esitelmöi aiheesta ”Population Ageing in Perspective; Past and Future Trends”. Vaikka aihe ei suoraan käsitellytkään muuttoliikettä, antaa se ”mutkan kautta” paljonkin ajattelemisen aihetta myös väestön muuttoliikkeestä kiinnostuneille. Kehittyneiden ja kehitysmaiden väestötieteellinen aika-viive on n. 70 vuotta. Käytännössä tämä tarkoittanee sitä, että ns. suurten kehitysmaiden (esim. Intian ja Kiinan) maaseutujen alkaessa tyhjentyä (vrt. Suomi 1950– ja 60-luvuilla) muuttopaineen purkautumisella saattaa olla hyvinkin kauaskantoisia seurauksia.

Prahan konferenssi tarjosi hyvien esitelmien ohella myös oivallisen tilaisuuden kontaktien luomiseen. Tässä suhteessa kannattaa mainita prof. Poulain, joka otti mielihyvin vastaan alustavan esitelmöintikutsun marraskuussa 1990 järjestettävään symposiumiimme ”Maassamuutto ja Euroopan yhdentyminen”.

Kuulumisia Siirtolaisuus-instituutin tutkimustoiminnasta

Instituutin tutkimustoiminta on taas hie- man kokenut muutoksia. ”Konkaritutkijamme” Matti Simpanen hyppäsi uraputkeen ja siirtyi Tilastokeskuksen yli-aktuaarin virkaan. Instituutti menetti kokeneen tutkijan, hyvän hauskanpitäjän ja mainion lentopalloilijan. Menetystä lieventää naiskauneus, sillä Matin aloittaman tutkimushankkeen (jossa selvitetään Turusta ympäristökuntiin muuttaneiden paluuhalukkuutta) jatkajaksi tuli Merja Pitkäranta. Hän valmistuu piakkoin Oulun yliopistosta pääaineenaan suunnittelumaantiede. Pro gradu -opinnäytteensä Merja on tehnyt Uudenkaupungin muuttoliikkeestä, joten nykyinen tutkimusteema on hänelle tuttu. Tutkimisen ohella Merja Pitkärannan harrastuksena ovat amerikkalaiset autot ja metsästys.

Instituutissa käynnistyy marraskuussa uusi tutkimushanke, jossa selvitetään *Ruotsinsuomalaisten vanhusten paluuhalukkuutta ja sopeutumista*. Hankkeen kustantaa Suomen Akatemia ja siihen tulee tutkijaksi VTM Rainer Grönlund. Tutkimus tehdään yhteistyössä Turussa sijaitsevan Kansaneläkelaitoksen Kuntoutustutkimuskeskuksen kanssa. Tutkimuskeskukseen kutsutaan seuraavien kahdeksan kuukauden aikana noin 400 eläkeläistä, joiden psyykkinen ja fyysinen kunto, ruokailutottumukset ja elämäntapa tulevat tarkan ja monipuolisen tarkastelun kohteeksi. Varsinaisen tutkimuskohteen muodostavat siis ruotsinsuomalaiset vanhukset, ja vertailuryhminä ovat **jo palanneet** sekä **Suomen kantaväestöön** kuuluvat. Mahdolliset tiedustelut hankkeesta voi osoittaa minulle tai tutkija Rainer Grönlundille.

Hyvää syksyä,

Ismo Söderling